

Balkanlar'da Rus Tehdidi: Kiev Knezi I. Svyatoslav'ın Bulgaristan'ı İşgâli (968-971)

Rus' Threat In The Balkans: Prince Svyatoslav's Invasion of Bulgaria (968-971)

Onur Sevim¹

öz

Bizans İmparatoru II. Nikephoros Phokas'ın (963-969) hükümlerinin son döneminde Bulgarlara karşı Kiev Knezi Svyatoslav (945-972) ile işbirliğine girmesi üzerine Bulgaristan'ı ilhak eden Ruslar, Bizans'ı tehdit edecek bir konuma gelmiş bulunmaktaydı. Kiev Knezi Oleg (879-913) döneminde hâkimiyet alanını Güney Avrupa içlerinden Karadeniz kıyılarına kadar genişleten Ruslar, Svyatoslav döneminde etki alanını Balkanlar'a kadar yayarak nihayetinde Bizans ile komşu olmuşlardı. Bulgarlara göre daha büyük bir tehdit unsuru olan Ruslar ile Bizans'ın mücadelesi sonucunda Balkanlarda yeniden Bizans hâkimiyeti tesis edilecektir. Bu çalışmada Balkanlardaki Bizans hâkimiyetine hatta imparatorluğun doğrudan kendisine tehdit oluşturan Rusların, Balkanlar üzerindeki Bizans ile olan mücadelesi kaynaklar ışığında ele alınıp incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Bizans İmparatorluğu, Kiev Knezliği, Kiev Knezi Svyatoslav, II. Nikephoros Phokas, I. Ioannes Çimiskes, I. Bulgar İmparatorluğu, Ruslar

ABSTRACT

The Rus', who annexed Bulgaria after the Byzantine Emperor Nikephoros Phokas II (963-969) collaborated with Prince Svyatoslav (945-972) against the Bulgarians during the last period of his reign, were in a position to threaten Byzantium. During the reign of Prince Oleg (879-913), the Rus' extended their dominion from southern Europe to the Black Sea coast, and during the reign of Svyatoslav they extended their influence to the Balkans, eventually becoming neighbors with Byzantium. After the struggle of the Rus' and Byzantines, which was a greater threat than the Bulgarians, Byzantine domination will be re-established in the Balkans. In this study, the struggle of the Rus', who pose a direct threat to the Byzantine domination in the Balkans and even to the Empire itself, with the Byzantines over the Balkans will be examined and analyzed in the light of the sources.

Keywords: Byzantine Empire, Kievan Rus', Prince Svyatoslav, Nicephoros II Phokas, John I Tzimiskes, The First Bulgarian Empire, The Rus' People

Sorumlu yazar/Corresponding author: Onur Sevim (Doktora Öğrencisi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.
E-posta: onur.sevim@yahoo.com
ORCID: 0000-0003-0745-2723

Başvuru/Submitted: 18.12.2020
Revizyon Talebi/Revision Requested: 20.02.2021
Son Revizyon/Last Revision Received: 09.03.2021
Kabul/Accepted: 28.03.2021

Atıf/Citation: Sevim, Onur, "Balkanlar'da Rus Tehdidi: Kiev Knezi I. Svyatoslav'ın Bulgaristan'ı İşgâli", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 36 (2021), s. 35-56
<https://doi.org/10.26650/gaad.842700>

EXTENDED ABSTRACT

The Rus' people, and the Norse people dealing with the fishing and fur trade in the north of the Baltic Sea in the 8th century, descended to the lands between the Volga and the Dnieper River as of the 10th century and interacted with the Slavic, Finnish and other Turkic communities in the region. Their raids and activities in the region since the 11th century caused them to descend to the south by overthrowing the Khazars, one of the most powerful political authorities of the period. As a matter of fact, Kyiv was captured during the period of Rurik and the city became the center of the Russians in the period of Prince Oleg. Thus, the Kievan Rus' state, the first Rus' state in history, was established. They were becoming a dominant power in the north of the Black Sea which inevitably caused them to contact the Byzantines and the Rus' periodically showed their intention by landing on the Black Sea shores of the empire.

Slavic migrations flowing over the Balkans in the 7th century and the Byzantine Empire, which was subjected to attacks by Muslim Arabs in the East, could not do much against these unknown people from the north. Desperate in the face of the given commercial concessions and their direct attacks on the lands of the empire, the empire had to make use of the religious and cultural assimilation card of the Roman heritage. Indeed, one of the most important figures of Kievan Rus', Olga was baptized in Istanbul and adopted the Orthodox belief and the seeds of Byzantine cultural hegemony over the Russians were sown. However, this effort of Byzantium could not prevent the Rus' from threatening the empire in the future.

In the 10th century, the influence of Byzantium in the Balkans gradually decreased since the 7th century, due to the Bulgarians moving from the north of the Black Sea to the region. Especially during the reign of Tsar Simeon I, the influence of Byzantium in the region decreased greatly and the empire did not succeed against the Bulgarians. This situation disappeared only in 927 with the sudden death of the Bulgarian Tsar. Petro, son and successor of Simeon I, was recognized as the Bulgarian Tsar and was married to Maria Lekapanos, the grandson of Romanos I, establishing Byzantine influence over Bulgaria.

There was a period of nearly 40 years of calm after an agreement was reached between Bulgaria and Byzantium in 927 that ended many years of war. Meanwhile, both states prospered, but the balance of power gradually changed in favor of the Byzantines, who made large territorial gains against the Abbāsids in the East and formed a network of alliances against Bulgaria. In 966, Byzantine Emperor Nikephoros II Phokas refused to renew the annual tribute, which was part of the peace treaty, and declared war on Bulgaria. The emperor decided to conduct the war by proxy, both because he was busy with his expeditions in the East and because the Balkan geography was difficult. As a result, he invited Svyatoslav I Igorevich to invade Bulgaria.

Svyatoslav's campaign against the Bulgarians far exceeded the expectations of the Byzantines, who saw it merely as a means to exert diplomatic pressure on the Bulgarians. The Grand Prince of Kyiv conquered the core regions of the Bulgarian state in the Northeast

Balkans in 967-969, captured the Bulgarian Tsar Boris II and effectively ruled the country through him. Svyatoslav sought to advance southward against Byzantium, and Byzantium was worried that this would lead to the establishment of a new and powerful Rus' state in the Balkans. Byzantine emperor John I won a decisive victory over the Rus' and their Bulgarian allies at the Battle of Arcadiopolis in 970, and on 5 April 971, he captured the Bulgarian capital Preslav, where Boris II was captured with his whole family. After the three-month siege of the Dorostolon fortress, Svyatoslav accepted the agreement with the Byzantines and withdrew from Bulgaria. John I formally annexed Eastern Bulgaria to the Byzantine Empire.

As a result, Svyatoslav's occupation of Bulgaria is one of the important threats from the West in terms of Byzantine history. Throughout the history of the empire, the Rus' were different, although they were threatened by various nomadic tribes. Because the Rus', who had the concept of the state and had regular armies, were a direct threat to the empire. However, Emperor John I, eliminating the Rus' under the leadership of Svyatoslav, maintained the stability of the empire, which started to rise militarily with his predecessor, and after a long time, by putting an end to the First Bulgarian Empire, he managed to make Byzantium the sole ruling power in the Balkans again.

Giriş

Günümüzde Rus olarak adlandırılan millet, VIII. yüzyıldan itibaren Baltık Denizi ile Karadeniz arasında kalan nehirlerde ticaret yanında balıkçılıkla uğraşmış ve bu bölgelerde çeşitli akınlarda bulunmuş İskandinav kökenli bir halktır. Bugün her ne kadar Slav kökenli milletler içerisinde akıllara ilk olarak Ruslar gelse de bunlar VIII. yüzyılda İsveç kıyılarında ortaya çıkmışlardır.¹ Rus adı ise İsveç'teki Roslagen ya da Roden ile aynı kökenden türemiş olup günümüze intikal etmiştir.² Volga Nehri'nin kuzeyinde Fin kökenli ve Slav kabilelerin arasına karışarak tüccar ve akıncılardan oluşan bir topluluk olan Ruslar, doğu ve güneyden gelen ipek, gümüş yanında diğer ticarî malları kürk ve kölelerle takas ederek zamanla bölgedeki Slav nüfusu asimile etmişler ve Karadeniz'e dökülen Dinyeper ile Don nehirlerinin havzalarında etkili olmaya başlamışlardır. IX. yüzyıla gelindiğinde, etki alanlarını doğu ve güneyde genişleten Ruslar, Bulgar ve Hazarları saf dışı bırakarak Kiev Knezliği'nin tesis edilmesinde rol oynamışlardır. Nitekim XI. yüzyılda Rus terimi giderek bu knezlikle bağdaştırılırken, Vareg³ sözcüğü de sözü edilen nehir yollarında etkin olan İskandinavları nitelendirmek için kullanılan bir terim hâline dönüşmüştü.

Kiev Knezliği'nin kuruluş dönemi hakkında önemli malumatlar içeren Slav tarihinin en eski kaynaklarından biri olan Nestor Kroniği, IX. yüzyılda Doğu Slavlarının yayıldığı toprakların Vareg ve Hazar Hanlığı'nın hükümrânlığı altında olduğunu belirtmektedir. Kroniğe göre, 859 yılında Slav ve Fin kökenli kabilelerin Vareglere düzenli olarak haraç verdiği bilgisine ulaşılmaktadır.

- 1 Rusların kökenleri hakkındaki tarih yazımı, Slavca konuşan toplumdaki ulus inşası, emperyalizm ve bağımsızlık hareketlerinin meşrulaştırılması ve Doğu ile Batı Avrupa ülkeleri arasındaki farklı siyasî ilişkileri meşrulaştırmak sebebiyle tartışmalı bir hâl almıştır. Rusya, Belarus ve Ukrayna'nın tarih yazımı ve kültürü için özellikle mühimdir, ancak Polonya için de öne çıkmıştır. Bu ideolojik güçlere, bir Rus devletinin ortaya çıkması için çağdaş kanıtların azlığı ve Rus halkının yayılmış olduğu geniş alanın büyük etnik çeşitliliği ve karmaşıklığı da eklenmiştir. Çok çeşitli tarihsel tartışmaların varlığına rağmen, Kiev Rus'un gelişiminin Slav olmayan Viking göçmenlerinden etkilendiği Normanist teori olarak karakterize edilirken Rus'un Slav kökenli siyasî gelişimi ise anti-Normanist teori olarak bilinmektedir. Bu konu hakkındaki araştırmalar için bkz.: Wladyslaw Duczko, *Viking Rus: Studies on the Presence of Scandinavians in Eastern Europe*, Brill, Leiden 2004, s. 3-9; Serhii Plokhyy, *The Origins of the Slavic Nations Premodern Identities in Russia, Ukraine, and Belarus*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, s. 10-48; Elena Melnikova, "The Varangian Problem: Science in the Grip of Ideology and Politics", *Russia's Identity in International Relations: Images, Perceptions, Misperceptions*, Routledge, Abingdon 2013, s. 42-52; Christian Raffensperger, "The Place of Rus' in Medieval Europe", *History Compass*, C. XII S. XI, London 2014, 833-887; Roman Zakharii, *The Historiography of Normanist and Anti-Normanist theories on the origin of Rus': The Historiography of Normanist and Anti-Normanist theories on the origin of Rus' A review of modern historiography and major sources on Varangian controversy and other Scandinavian concepts of the origins of Rus'*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, The University of Oslo, 2002; P. B. Golden, "Rüs", in: *Encyclopaedia of Islam*, Ed. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, C. III, Leiden 1995, 618-629.
- 2 Sigfus Blöndal, *The Varangians of Byzantium*, Cambridge University Press, Cambridge 1979, s. 1-3; Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, TTK, Ankara 1987, s. 16-17; F. Donald Logan, *The Vikings in History*, Routledge, London 1993, s. 187-188; Omeljan Pritsak, "The Origin of Rus'", *The Russian Review*, Vol. XXXVI, No: III, Kansas 1977, 249-273.
- 3 Özellikle XI. yüzyıldan itibaren Bizans ordusunda ve muhafız birliğinde yer alan İskandinav kökenli askerî birlik. Bkz.: Anthony Cutler, "Varangians", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. Alexander P. Kazhdan, Oxford University Press, Oxford 1991, III, 2152.

862 yılına gelindiğinde bu duruma karşı hoşnutsuzluklarını isyan bayrağı açarak gösteren Slav ve Fin kabileleri, Novgorod bölgesinde kontrolü ele geçirerek kendi yönetimlerini ihdas etmişlerdi. Ancak gerekli yönetim kabiliyetinden ve mirasından yoksun bu kabileler zaman içerisinde kendi aralarında çatışmaya başlamışlardı. İçteki mücadelenin önünü alamayan Slav kabileleri daha önce isyan bayrağı çektikleri Vargleri bölgeye yeniden gelmeleri ve sulh tesis etmeleri için çağırılmışlardı. Bölgeye intikal eden Varg kökenli Rurik, Sineus ve Thor isimli kardeşler, Novgorod , Beloozero ve Izborks bölgelerinde yönetimi almışlardı. Daha sonra Sineus ve Thor'un ölmesiyle Rurik tüm bölgenin yegâne idarecisi olarak Rurik hânedanının lideri olmuştu. Yine aynı kroniğin vermiş olduğu bilgiler ışığında Rurik'in adamlarından olan Askold ve Dir kendisinden İstanbul'a (Tsargrad) gitmek için müsaade istemişlerdi. İstanbul güzergâhında ilerleyen Vargler burada bir tepe üzerine kurulmuş Kiev Kasabası'nı keşfetmişlerdi. Hazar Hanlığı hâkimiyetindeki bu kasabayı kuşatıp ele geçiren Vargler, daha sonra buraya yapmış oldukları göçlerle nüfus üstünlüğünü sağlamış ve knezliğin kalbi olan Kiev böylelikle bir merkez hâline gelmişti.⁴

Rurik, Rusları ölüm yılı olan 879'a dek yönetirken devletini küçük oğlu Igor'un nâibi olarak akrabası Oleg'e bıraktı. 880 ve 882 yılları arasında Oleg, Dinyeper Nehri boyunca güneyde muğlak bir güç yönetirken bu esnada Smolensk ve Lyubech şehirlerini zapt etmişti. Daha sonra, Rurik'in eski adamlarından olan Askold ve Dir'i knez soyundan gelmedikleri bahanesiyle görevlerinden azlederek katline hükmetmiş ve Kiev'i ele geçirmişti. Şehrin ele geçirmesinin ardından kendini Prens ilân eden Oleg, Kiev'i de Rus şehirlerinin anası olarak duyurmuştu. Böylece bugün Rus tarihçilerinin tarihte ilk Rus devleti olarak kabul ettikleri Kiev Knezliği kurulmuş oldu.⁵

Bizans ve Rusların İlk Münasebetleri

Bizans, Ortaçağ'ın başlarında İskandinavya'dan Baltık Denizi'nin doğusuna inen insanların cazibe merkezi olmaktan bir hayli uzaktı. Ladoga Gölü çevresinde avladıkları hayvanların kürklerini satarak bir ticaret ağı oluşturan Ruslar, zamanla Dinyeper Nehri'nin güneyine doğru Slav kabileleri arasında yayılarak Karadeniz'in kuzeyinde hüküm süren Hazar Hanlığı (651-1048) ile karşılaşmışlardı. Abbâsîler (750-1258) ve Bizanslılar ile ticarî bağları olan Hazarlar vasıtasıyla ticaret yapma imkânına erişen Rusların Bizans ile olan ilk münasebetleri IX. Yüzyılın ortalarına doğru gerçekleşmişti.⁶

Rusların, Bizanslılarla ilk temasının tarihi kesin olmamakla birlikte 839 yılında Paphlagonya Seferi ile gerçekleştiğine dair rivayetler vardır. Sefer, Rusları "*barbarlığı, vahşeti ve zulmü sebebiyle herkes tarafından bilinen insanlar*" olarak nitelendiren bir çalışma olan *Amasralı*

4 *The Russian Primary Chronicle Laurentian Text*, İngilizce trc. & ed. Samuel Hazzard Cross & Olgerd P. Sherbowitz-Wetzor, The Medieval Academy of America, Massachusetts 1953, s. 52-60; Kurat, *a.g. e.*, s. 19-21.

5 *The Russian Primary Chronicle Laurentian Text*, s. 60-61; Kurat, *a. g. e.*, s. 19-21; Logan, *a. g. e.*, s. 184-185; Abbott Gleason, *A Companion to Russian History*, Wiley Blackwell, New Jersey 2009, s. 37.

6 Stefan Brink, *The Viking World*, Routledge, Abingdon 2008, s. 496-500.

Aziz George'un Yaşamında belgelenmiştir. Metne göre Ruslar, 806 yılı civarında rotalarını şarka çevirmeden ve St. George'un ölümünden bir süre sonra Paphlagonya'ya baskın yapmadan önce Marmara kıyılarına (muhtemelen İstanbul'u hedefliyorlardı) hücum etmişlerdi. Amasra şehrine geldiklerinde, St. George'un şefaet etmesi şehir sakinlerinin baskını atlatmasına yardımcı olmuştu.⁷ Bu olay, birçok kişi tarafından Rusların Güneydoğu Avrupa'ya göçünün en erken yazılı kaydı olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca olaydan çok daha sonra kaleme alınmış müphem kayıtlara göre Ruslar, Paphlagonya seferi öncesinde hâlihazırda Bizans sınırlarına ulaşmışlardı. Özellikle, Suğdaklı St. Stephen'in XV. yüzyılda kaydettiği kroniğe göre, 790'larda Kırım'ı harap eden bir Rus Bravlin'in önderliğindeki işgâlinde söz edilmektedir; ancak bu bilgilere eserin eski Grekçe nüshasında rastlamak mümkün olmamıştır.⁸ Dolayısıyla işgâl girişiminin gerçekliği günümüzde hâlen tartışma konusudur.

Kiev'in Ruslar tarafından ele geçirilmesini müteakiben bunların İstanbul ile arasındaki bağlantı hızla kurulmuştu. İlk başta bağlantı ticaret ve politik unsurlara sahipti, ancak zamanla din ve bir dereceye kadar kültür de buna dâhil olmuştu. Ancak Kiev Ruslarının Karadeniz'in kuzeyinde giderek istikrarlı bir şekilde gelişen hâkimiyetleri nihayetinde Bizans ile çatışmalarına zemin hazırlamıştı. Tarih 860 yılının 18 Haziran'ını gösterdiğinde büyük bir Rus filosu İstanbul kıyılarında kendini göstermişti. Şimdiye kadar birçok milletten gelen saldırılara karşı zapt edilmez olan İstanbul, bu kez İskandinav kökenli Rusların büyük bir deniz saldırısının tanığı oluyordu. Ruslar, Kiev'den Dinyeper Nehri'ne inmişlerdi ve Karadeniz'den Boğaz kıyılarına gelerek saldırmışlardı. Yaklaşık 200 parçadan oluşan Rus filosu içinde barındırdığı 8.000 muharip ile İstanbul kıyılarındaki boy göstermişti.⁹ İmparator III. Mikhail'in (842-867) Anadolu'da Araplarla muharebe ediyor olması şehir garnizonlarının bu sebeple zayıflamasına yol açtığı gibi imparatorluk donanmasının Ege ve Akdeniz'de hem Araplara hem de Normanlara karşı giriştiği mücadele imparatorluğun Karadeniz ve Marmara kıyılarını savunmasız bırakmıştı. Nitekim bu durumdan istifade eden Ruslar, öncelikle boğaz kıyısındaki Manastırları yağmalayarak istilâya başlamış ve sonrasında Haliç istikametinde ilerleyerek Prens Adaları'na¹⁰ çıkarma yapmıştı. Ruslar esirleri katlederek meskenleri ve manastırları yağmalayıp patriklerin hizmetkârlarından 22 tanesini gemiye almış ve onları baltalarla parçalara ayırıp katletmişti.¹¹ Bizans'ın bu saldırıya karşı savunmasız durumu sebebiyle Rusları püskürtmek pek tabii mümkün değildi. Patrik Photios, cemaatini toplayarak Theotokos'dan şehri kurtarması için rica etmişti. Rus yağması 4 Ağustos 860 tarihine kadar

7 Amasralı Aziz George (George of Amastris), *The Life of St. George of Amastris*, İngilizce çev. David Jenkins, University of Notre Dame, Notre Dame 2001, s. 1-20.

8 Albert Leong, *The Millennium: Christianity and Russia (A.D. 988-1988)*, St. Vladimir's Seminary Press, New York 1990, s. 17-19.

9 Logan'a göre (a. g. e., s. 188) Rus filosu 200 gemiden oluşmaktadır. Nestor Kroniği (s. 60) de bu sayıyı 200 olarak vermiştir.

10 İstanbul Adaları ya da Kızıl Adalar olarak bilinen İstanbul'un Anadolu Yakası'nın güney kıyılarının açıklarında, Marmara Denizi'nin kuzeydoğu kesiminde yer alan ve kısaca Adalar olarak anılan takımadadır. Büyüklü küçüklü 9 ada ve kıyıya yakın iki kayalıktan oluşur. Bkz.: Reşad Ekrem Koçu, "Adalar", *İstanbul Ansiklopedisi*, 1, 205-209.

11 Alexander A. Vasiliev, *The Russian Attack on Constantinople in 860*, Cambridge Mass, Cambridge & Massachusetts 1946, s. 188.

devam etti ve Photios, başka bir dinsel konuşmasında araya giren ilâhi bir gücün bu uğursuz İstanbul kuşatmasını ortadan kaldırması dolayısıyla gökyüzüne şükranlarını sunmuştu. Saldırı Patrik Phoitos tarafından “Gökyüzünden gelen şimşek benzeri” bir sürpriz olarak tanımlanıyordu ki, hadise patriğin yazmış olduğu meşhur nutkundan günümüze intikal etmiştir. Ancak Patrik Photios’un kroniğinde neşrettiklerinden hareket ederek Rus saldırısının bir anda sona ermesine inanmak güçtür. Rusların Karadeniz kıyılarına yaptıkları bu çıkarma pek tabii bir yağma ve talan hareketinden daha fazlası değildir. Zîra hâlen Vareg komutanların idaresinde olan Ruslar, imparatorluk topraklarını ya da İstanbul’u ele geçirecek hem askerî kapasiteden yoksun hem de medeniyet seviyesi olarak yetersizlerdi. Ayrıca Photios yazıları, bir Yunan kaynağında adı geçen Rus (Rhos) isminin en erken örneklerinden bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Daha önce Karadeniz’in kuzeyindeki toprakların sakinleri, “*Tauroscythians*” olarak adlandırılmıştır. Photios, bunların bir hükümdarının olmadığını ve uzak kuzey topraklarında yaşadıklarını bildirmiştir.¹²

Rusların İstanbul üzerine gerçekleştirdikleri bir diğer sefer de Kiev Knezi Oleg döneminde 907 yılında vuku buldu. Kiev’e yerleşerek burada kendini Knez ilân eden Oleg, İstanbul’a bir sefer düzenleme kararı almış ve mahiyetindeki kalabalık bir ordu ile Dinyeper Nehri boyunca hareket ederek Boğaz sularına doğru yelken açmıştı. Sefer hakkında tafsilâtlı bilgiler içeren *Nestor Kroniği*’ne göre Bizans elçileri İstanbul’a yaklaşmadan önce Oleg’i zehirlenme girişiminde bulunmuşlardı. Sezgileriyle ünlü Kiev Knezi, kendisine ikram edilen şarabı içmeyi reddetmiş ve böylelikle bu suikast girişimi sonuçsuz kalmıştı. Oleg komutasındaki Rus donanmasına karşı Bizans, şehrin tüm kapılarını kapatarak Haliç’e çektikleri meşhur zincirlerle Boğaz’a girişi engellemişti. Alınan tedbirlere karşın hileye başvuran Kiev Knezi, tekerleklerle donatılmış 2.000 sığınaklı tekneyi (monoxyla) savaş aracına dönüştürmüş ve bunları karaya çıkarmayı başarak şehrin surları önüne yerleştirmişti. Şehrin varoşlarının yağmalanmasına rağmen bunlara karşı koyacak miktarda askeri bulunmayan Bizans, nihayetinde Kiev Knezi ile müzakereleri başlatmak zorunda kalmıştı. Bizans, yağmanın durdurulması ve bir daha tekrarlanmaması şartıyla Knezliğe vergi vermeyi kabul etmişti. Buna ek olarak iki devlet arasında öteden beri süregelen ticaret belirli esaslara göre tanzim edilerek bir ticaret antlaşması yapılmıştı.¹³ Bu anlaşmanın 911 yılında yenilediğine dair bilgilere de rastlamak mümkün olmuştur.¹⁴

Svyatoslav dönemine dek vuku bulan son Rus saldırısı 941 yılının Haziran ayında gerçekleşmişti. Knez Oleg’in 912 yılındaki ölümünü takiben yerine geçen Rurik’in oğlu Igor (914-945), öncelikle Hazar Denizi güneyinde yağma ve talan faaliyetlerinde bulunmuştu. Hazar Hanlığı’nın bölgede hâkimiyet alanını kısıtlayan Igor, 941 yılında Bizans’a karşı büyük bir sefer tertip etmişti. Ruslar, Bitinya’nın Karadeniz kıyılarına çıkarma yaparak Boğaziçi’ne kadar olan bölgeyi yağma ve talan etmişlerdi. İmparatorluğun Akdeniz’de Araplara karşı mücadele etmesini fırsat bilen Ruslar, İzmit’in güneyine kadar girme fırsatını yakalayarak bölgede tahribat

12 Vasiliev, *a. g. e.*, s. 187.

13 *The Russian Primary Chronicle Laurentian Text*, s. 64-65; Kurat, *a. g. e.*, s. 21-22.

14 Kurat, *a. g. e.*, s. 22.

ve katliamda bulunmuşlardı. Ancak İmparator I. Romanos Lekapenos (919-944) İstanbul'u müdafaa etmek üzere Grek ateşiyle donatılan 15 tane eski gemiyi bölgeye göndermişti. Parakoimomenos Theophanes tarafından komuta edilen deniz savaşında neredeyse tüm Rus filosu imha edilmişti. Fakat bu yenilgiye karşın pes etmeyen Kiev Knezi Igor 943 yılında Rus ve müttefiki Peçeneklerden¹⁵ müteşekkil bir ordu ile Tuna Nehri ağzında boy gösterince bu sefer Bizans, Ruslarla anlaşmayı daha makul görmüştü.¹⁶ 911 yılındaki antlaşmanın aksine yenilenen ticaret antlaşması ile Bizans şartları kendine daha uygun hâle getirirken bu metnin tamamı *Nestor Kroniği*'nde mevcuttur.¹⁷ Bizans ile yapılan bu görece başarısız ticarî antlaşmanın ardından devleti içinde de sorunlar yaşayan Kiev Knezi, çok geçmeden çıkan bir ayaklanma sonucu isyancılar tarafından katledilmişti. Ardında çok küçük yaştaki oğlu Svyatoslav'ı (942-972) bırakan Igor'un yerine ise karısı Olga (945-960) geçmişti.¹⁸

Kiev Rusya'sı tarihinin en önemli simalarından olan Olga'nın en önemli özelliği ise Ortodoks Hıristiyanlığı inancını benimsemiş olmasıdır. 957 yılında Bizans İmparatoru VII. Konstantinos'u (913-959) ziyaret maksadıyla İstanbul'a seyahat eden Olga, İmparator tarafından kabul edilmişti. Bir dizi ziyafet ve şatafatlı davet sonrası Olga, Ayasofya Patriği tarafından vaftiz edilerek kendisine vekâlet eden İmparatoriçe Helene'nin adını almıştı. Böylelikle Bizans kültür ve dinî etkisinin Rusya'da tohumları atılmış ve yaklaşık 30 yıl sonra Olga'nın torunu olan Kiev Knezi Vladimir'in Ortodoks inancını benimseyerek Kiev Knezliği'nin resmî dini olarak seçmesi ile birlikte bu tohum ilk filizlerini vermiştir.¹⁹

Bizans'ın Balkanlardaki Durumu ve Bulgaristan ile İlişkileri

Kiev Ruslarının Balkanlara kadar yayılıp Bizans'a doğrudan komşu olarak bir tehdit unsuru hâline gelmeleri hususuna temas etmeden önce Balkanlar'da değişen siyasî tabloya geniş bir perspektiften bakılması icap etmektedir. VII. yüzyılın sonlarına doğru Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlar'a inen Bulgarlar, bu yüzyıldan itibaren imparatorluk açısından zaman zaman büyük bir tehdit unsuru oldular. İmparator IV. Konstantin'in (668-685) bunlara karşı bizzat düzenlediği bir sefer sonucunda mağlup olması üzerine 681 yılında Bizans, Balkanlar ve Tuna arasındaki bölgenin Bulgar hâkimiyeti altında olmasına rıza göstermiş ve böylelikle bu antlaşma Bulgar Devleti'nin başlangıcı olarak tarihteki yerini almıştır.²⁰

Bu süreçte Bulgarların Bizanslılara karşı tutumu ise ekseriyetle düşmanca olmuş ve VIII.

15 IX. yüzyılın sonlarında Orta Asya'dan Volga Havzası'na yerleşen göçebe Türkî topluluk. Bkz.: Omelyan Pritsak, Pechenegs, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, III, 1613; Akdes Nimet Kurat, *Peçenekler*, TTK, Ankara 2016.

16 John Julius Norwich, *Bizans: Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, Kılbalcı Yayınları, İstanbul 2013, s. 129-131.

17 *The Russian Primary Chronicle Laurentian Text*, s. 71-78; Kurat, *a.g.e.*, s. 23.

18 *The Russian Primary Chronicle Laurentian Text*, s. 82; Kurat, *a.g.e.*, s. 23.

19 Kurat, *a.g.e.*, s. 23-24; Jonathan Shepard, *The Origins of Rus' (c. 900-1015)*, Cambridge University Press, Cambridge 2006, s. 58; Norwich, *a.g.e.*, 145.

20 Steven Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, G. Bell & Sons, London 1930, s. 26-27; John V. A. Fine, Jr., *The Early Medieval Balkans*, University of Michigan Press, Michigan 1991, s. 66-69; Panos Sophoulis, *Byzantium and Bulgaria 775-831*, Brill, Leiden & Boston 2011, s. 105-112; Dennis P. Hupchick, *The Bulgarian-Byzantine Wars for Early Medieval Balkan Hegemony*, Springer, Pennsylvania 2017, s. 47-50.

yüzyıl boyunca bu düşmanlık genellikle Bizans kuvvetlerinin muzafferiyetleriyle sonuçlanmıştır. Ancak Krum Han (803-814), boyunduruğu altındaki Bulgarları bir araya getirerek İmparator I. Nikephoros'un (802-811) komutasındaki Bizans ordusunu imha etmeyi başarmış ve savaş meydanında maktul düşen imparatorun kafatasından kendisine bir şarap kadehi yaptırmıştı. Bulgarların Bizans'a karşı elde ettiği bu galibiyet Krum Han'ın haleflerine uzun süren bir barış döneminin tadını çıkarmalarını sağlamış ve bu dönemde Bulgarlar hâkimiyet alanlarını Makedonya ve Sırbistan içlerine kadar genişletme imkânı bulmuşlardır.²¹

VIII. ve IX. yüzyılda Bulgarlar bölgedeki Slav nüfusu içerisinde kademeli olarak asimile olmaya başlamışlardı. Nitekim I. Boris'in (852-889) 864 yılında vaftiz edilerek Hıristiyanlık inancını benimsemesi bu süreci hızlandırmıştı. Bulgarların Roma Kilisesi'nin nüfuzuna geçmesini istemeyen Bizans, imparatorluk mirasının da getirmiş olduğu dinî ve kültürel asimilasyon kartını devreye sokmuştu. Nihayetinde İmparator I. Basileios'un (867-886) girişimiyle düzenlenen Papa II. Hadrianus'un (867-872) elçilerinin de iştirak ettiği 869-870 yılları arasında yapılan IV. İstanbul Konsili'nde Bulgar Kilisesi Ayasofya'nın kontrolü altına girmişti.²²

X. yüzyıl genelinde Bizans, Balkanlar'daki ikinci güçtü. Bulgar İmparatorluğu, Çar I. Simeon (893-27) döneminde Selânik ve Draç sınırları boyunca Adriyatik'in İstanbul'a ulaştığı Via Egnatia²³ yoluna tam olarak hâkimdi. Balkanlar'daki Bizans otoritesi Yunanistan, Trakya ve Rodop Dağları ile Ege kıyıları arasında, Makedonya *themasi*²⁴ dâhil olmak üzere bir toprak şeridi ile sınırlandırılmıştı. Çar I. Simeon hükümdarlığı altındaki Bulgaristan Devleti ortaçağ devrinin en müreffeh noktasına ulaşmıştı. İstanbul'da eğitim gören, sanata ve Grek kültürüne büyük saygı duyan Bulgar Çarı, sarayların ve kiliselerin inşasını, manastır topluluklarının yayılmasını ve Grek kitaplarının Slav diline çevrilmesini teşvik etmişti. Preslav, gözlemcilerin İstanbul'a rakip olarak tanımladığı muhteşem bir başkent hâline getirilmişti. Çar I. Simeon imparatorluğunun sınırı, yazılı sınır taşlarının dikilmesiyle belirlenmişti. Bu sınır, bir siyasî sınır çizgisi olarak hem Bulgaristan hem de Bizans tarafından ikili anlaşmalarda tanınmıştı.²⁵ Bulgar Çarı aynı zamanda yetenekli bir askerî liderdi. Yürüttüğü seferleri vasıtasıyla Bulgaristan'ın sınırlarını genişletmiş, bununla birlikte nihayetinde İstanbul'u ele geçirmek için ülkenin tüm gücünü tüketmişti.

I. Simeon önderliğindeki Bulgarlara karşı mücadeleye giren ve 886-912 yılları arasında

21 Runciman, *a. g. e.*, s. 51-57; Fine, Jr., *a. g. e.*, s. 94-101; Sophoulis, *a. g. e.*, s. 18-20.

22 Runciman, *a. g. e.*, s. 135-37; Fine, Jr., *a. g. e.*, s. 117-119.

23 Tarihi Draç şehrini geçtikten sonra Selanik-Vodena-Ohrida ve Silivri üzerinden İstanbul'a ulaşan yol.

24 Themalar, Orta Bizans İmparatorluğu'nun ana askerî ve idarî bölümleriydi. Balkanların Slav istilası ve Bizans topraklarının Müslüman Araplar tarafından ele geçirilmesinin ardından VII. yüzyılın ortalarında kuruldu ve Diocletian ve Büyük Konstantin tarafından kurulan daha önceki eyalet sisteminin yerini aldı. Kökenlerinde, ilk themalar Doğu Roma ordusunun saha ordularının kamplarından yaratıldı ve isimleri bu bölgelerde var olan askerî birimlere karşılık geldi. Tema sistemi IX. ve X. yüzyıllarda zirveye ulaştı, çünkü eski temalar bölündü ve bölgenin fethi yenilerinin yaratılmasına neden oldu. Orijinal tema sistemi XI. ve XII. yüzyıllarda önemli değişiklikler geçirdi, ancak bu terim imparatorluğun sonuna kadar il ve mâlî sınırlama olarak kullanılmaya devam etti. Bkz.: Alexander Kazhdan, "Theme", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, III, 2034-2035.

25 Paul Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier*, Cambridge University Press, Cambridge 2004, s. 18; Bulgar Çarı I. Simeon ve Bizans İmparatorluğu ilişkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Runciman, *a. g. e.*, s. 123-174.

hüküm süren İmparator VI. Leon 894-896 yılları arasındaki savaşlarda üstünlük sağlayamamıştı. Trakya'da ortaya çıkan Bulgar tehlikesine karşın Macarlarla ortak hareket etme siyaseti güden İmparator VI. Leon, bu sayede kısa bir süreliğine de olsa Bulgar baskısından kurtulmuştu. Ancak bunu takiben Bulgarların Peçeneklerle iş birliği yapması üzerine Macarların etkisiz hâle getirilmesi İmparatoru Bulgar Çarı I. Simeon ile yeniden karşı karşıya getirmişti.²⁶ 898 yılında vuku bulan Bulgarifon Muhaberesi'nde büyük bir mağlubiyet alan imparator, Bulgarlarla barış yoluna giderek yıllık vergi vermek zorunda kalmıştı.²⁷ Bizans ve Bulgarlar arasındaki tansiyon İmparator Aleksandros (912-913) döneminde yeniden yükselmişti. İmparator, Simeon'a verilen yıllık vergiyi ödemeyi reddedince imparatorluğu uzun süre uğraştıran Bulgar Savaşı yeniden başlamıştı.²⁸ İmparatorun ölümüyle birlikte Patrik Nikolaos (901-907, 912-925) önderliğindeki bir *niyâbet heyeti* devlet yönetiminin başına geçmişti.

İmparator Aleksandros'un ölümünü izleyen süreçte Bulgar Çarı I. Simeon yakalamış olduğu savaş fırsatını 913 yılının Ağustos ayında değerlendirerek soluğu başşehirin surlarında almıştı. Önceki Bizans-Bulgar rekabetinin aksine I. Simeon'un amacı doğrudan İstanbul'u ele geçirip Bizans İmparatoru olmaktı ve bu gaye imparatorluğun daha önceki hegemonya mücadelesinden çok farklıydı.²⁹ Fakat Bulgar hükümdarı başşehir ele geçirmek isteyen selefleri gibi aynı kaderi paylaşmak zorunda kalarak surları geçme muvaffakiyetine erişememişti. Bunun sonucunda *niyâbet heyeti* ile anlaşma yoluna giden I. Simeon, kızlarından birisinin genç İmparator VII. Konstantinos (913-959) ile evlenmesi konusunda heyetten büyük bir taviz koparmasına ilâveten kendisi de patriğin elinden Bulgar İmparatoru sıfatıyla taç giymişti. Böylelikle Bulgar hükümdarı, imparatorluğu ele geçirme yolunda büyük bir adım atarken ülkesine de aldığı tavizlerin mutluluğuyla dönmüştü. Ancak *niyâbet heyeti*'nin Bulgar hükümdara vermiş olduğu bu tavizler patriğin sonunu getirirken İmparatoriçe Zoe (906-912) saraya dönerek idareyi ele almıştı. Yapılan antlaşma feshedilerek Bulgarlara karşı askerî mücadele yoluna gidilmişti.³⁰ Her ne kadar İmparatoriçe Zoe mücadelenin başlarında Bulgarlara karşı başarılı bir siyâset yürütmüş olsa da sonradan alınan mağlubiyetler saygınlığını sarsmaya başlamış ve sonunda saray erkânında güçlü bir askerî rejimin kurulması yönünde düşünceler zikredilir hâle gelmişti. İmparatorluk donanmasının *drugarios*'u³¹ olarak, Ermeni bir köylü aileden gelen Romanos Lakapenos (920-944) yavaş yavaş imparatoriçe ve taraftarlarını tasfiye etme

26 F. Eckhart, *Macaristan Tarihi*, Türkçe çev. İbrahim Kafesoğlu, TTK, Ankara 2010, s. 9.

27 Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Türkçe çev. Fikret İşıltan, TTK, Ankara 2011, s. 239; Norwich, *a. g. e.*, s. 98; Alexander A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Türkçe çev. Tevabil Alkaç, Alfa Yayınları, İstanbul 2015, s. 365.

28 Warren Treadgold, *A History of Byzantine State and Society*, Stanford University Press, California 1997, s. 471; Ostrogorsky, *a. g. e.*, s. 243; Norwich, *a. g. e.*, s. 109; Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, YKY, İstanbul 2018, s. 257.

29 Norwich, *a. g. e.*, s. 113.

30 Runciman, *a. g. e.*, s. 155; Ostrogorsky, *a. g. e.*, s. 245; Gregory, *a. g. e.*, s. 257-261.

31 Geç Roma ve Bizans İmparatorluğu döneminde "*drugos*" olarak adlandırılan askerî birliğin komutanına verilen rütbedir. Bkz.: John Haldon, *Warfare, State and Society in Byzantine World, 565-1204*, Routledge, London 1999, s. 109.

imkânına erişmiş ve 919 yılında kızı Helena'yı VII. Konstantinos ile evlendirmişti. İmparator tarafından *basileopator*³² unvanını alan Romanos Lakapenos bununla da yetinmeyerek 17 Aralık 920 yılında müşterek imparator olarak taçlandırılmış ve idareye ortak biri hâline gelmişti.³³

Niyâbet heyeti ve İmparatoriçe Zoe'nin aksine Bulgar hükümdarı I. Simeon karşı mutedil bir politika izleyen Romanos Lakapenos, İstanbul surlarının Bulgarlar tarafından aşılamayacağını bildiğinden Bulgarların Trakya ve Yunanistan'daki yağma ve işgâllerine karşı sükûnetini bozmadan beklemişti. Nihayetinde kendi kızını VII. Konstantinos ile evlendirip imparatorluğu ele geçirme fikrinde olan I. Simeon, kendi siyâsetinin bizzat Romanos Lakapenos tarafından uygulanarak etkisiz hâle getirilmesinin çaresizliğiyle 924 yılında müzakere isteğinde bulunmuştu. 924 yılında Bulgarlarla yapılan görüşmeler neticesinde I. Simeon'un Bulgar ülkelere mahsus imparator unvanı taşıması hususunda anlaşma sağlanmış ve böylece Bizans'a dâir imparatorluk sevdası nihayete ermişti.³⁴ 927 yılında Bulgar Çarı'nın aniden ölümüyle birlikte imparatorluk için Bulgar tehlikesi ortadan kalkarken I. Simeon'un oğlu ve halefi Petro (927-969) Bulgar Çarı olarak tanınmış ve Romanos'un torunu Maria Lakapene (ö. 966) ile evlendirilerek Bulgaristan üzerinde Bizans nüfuzu tesis edilmiş oldu.³⁵ I. Simeon öldüğünde, kendisini Sırp toprakları da dâhil olmak üzere Kuzey Balkanlar'ın efendisi olarak görüyor ve ayrıca "*Bulgarların Çarı ve Yunanlıların Otokrat'ı*" olarak tavsif ediyordu. Ancak İstanbul'u ele geçirme sevdası hem kendisini hem de ülkesini tüketmişti.

Bulgarların meşhur çarı I. Simeon'un ölümünü müteakip Bizans-Bulgar çıkarları, Tuna'nın kuzeyinden gelen yeni göçebe kavimlere karşı koyma noktasında ittifak hâlindeydi. İki taraf arasında 927 yılında yapılan evlilik anlaşması ile Bizans, Bulgar Çarı'nın statüsünü tanıyarak bunlara yıllık haraç vermeyi taahhüt etmişti. Buna karşılık Bulgar hükümdarı ise imparatorluğun Balkan topraklarını savunacağına dair garanti vermişti. Nitekim Bizans-Bulgar ilişkileri Maria Lekapena'nın 963 yılındaki ölümüne kadar sükûnet içinde geçmiş ve bu süre içerisinde Bizans düzenli olarak Bulgarlara yıllık vergisini ödemişti. Ancak bu durum 963 yılında II. Nikephoros Phokas'ın (963-969) imparator olmasıyla değişmeye başlamıştı. Zîra Bizans, Bulgaristan'ın ötesine yerleşen çeşitli göçebe kavimlerle ilişkilerini önemli ölçüde geliştirirken bu kavimlerden bir tanesi olan Macar baskınlarının sıklığının artması imparatorluğu endişelendirmişti. Bu sebeple güçlü Macar reisleriyle bir dizi anlaşmalar yapılmıştı. Tuna sınırındaki topraklarda durumu istikrara kavuşturmak için ticaret teşvik edilirken, Bizans sikke ve mücevheratı kullanıma açılmış ve Transilvanya madenlerinden tuz satın alınmıştı. Öte yandan Kherson³⁶ çevresindeki Peçenekler ile başa çıkmak için uzun bir süre emtia dağıtmak için benzer bir

32 Bizans İmparatorluğu'nda genç imparatorun eğiticisi, vâsîf anlamına gelen bir unvandır. Bkz.: Alexander Kazhdan, "Basileopator", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, I, 263-264.

33 Runciman, *a. g. e.*, s. 164-165; Ostrogorsky, *a. g. e.*, s. 246; Gregory, *a. g. e.*, s. 258.

34 Runciman, *a. g. e.*, s. 168-174; Ostrogorsky, *a. g. e.*, s. 247; Gregory, *a. g. e.*, s. 258.

35 Ostrogorsky, *a. g. e.*, s. 249; Norwich, *a. g. e.*, s. 126.

36 Başlangıçta ve resmi olarak Klimata olarak adlandırılan Kherson Theması, Kırım'da bulunan askerî-sivil bir Bizans themasıydı. Bkz.: Anthony Cutler, "Cherson", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, I, 418-419.

sistem kurulmuştu. Kiev Rusları ile yeni temaslar, değerli mal ve metaller için kuzey halklarının açgözlülüğünden istifade edilmeye gayret gösterilmişti. Köleler ve Rus orman ürünleri, giderek daha ayrıntılı anlaşmalarda ortaya konan şartlara göre her yıl İstanbul'a getirilmişti. Tuna Nehri'nin güneyinde Hırvatlar kendi topraklarında kalmış ve daha önce Sırbistan'daki çalkantılı durum sakinleşmişti. Uzun yıllar boyunca çeşitli yerel yöneticiler Bizans yönetimini tanımışlardı.³⁷ Bu sebeple, askerî imparator II. Nikephoros Phokas tahta çıkışından kısa bir süre sonra, Çar I. Petro (927-969) ile anlaşmayı yeniden müzakere edecek bir konumda olduğuna karar vermesi sürpriz olmamıştır.

Doğu'da Araplara karşı yürütülen uzun soluklu savaşlardan sonra muzaffer bir şekilde başşehre dönen İmparator II. Nikephoros, 966 yılında İstanbul'a gelen Bulgar elçilerini pek de misafirperver olmayan bir tutumla kabul etmişti. Çariçe Maria Lekapena'nın ölümünden sonra imparatorluğun Bulgarlara karşı bir yükümlülüğünün olmadığını dile getiren imparator, kendilerine verdiği yıllık vergiyi ödemeyi de reddetmişti. İmparator, Çar Petro'yu göçebe kavimlerin yaptıkları baskınları engelleyememesinden dem vurarak Trakya'ya askerî geçit töreni yapmak ve sınır savunmalarını desteklemek için yola çıkmıştı. İmparatorun bu tutumundan dolayı endişe duyan Bulgar Çarı Petro, oğulları Boris ve Romanus'u rehin olarak İstanbul'a gönderse de bu girişimi imparatoru tatmin etmemişti. Bütün gücünü doğudaki askerî seferlere harcamak isteyen İmparator II. Nikephoros Phokas, batıda bir cephe açmaktan imtina etmekteydi. Zîra imparator, bölgenin coğrafyasının her yerde geçilmez dağlarla sarılı ve çok büyük nehirlerle çevrili olağanüstü ıslak ve yoğun ormanlarla kaplı olduğunu bilmekteydi.³⁸ Bizanslılar uzun zamandır anlaşmayla kendilerine bağlı olan Ruslarla yakın ilişkileri sürdürmüşlerdi. Zengin ödül vaatleriyle ve Diyakoz Leon'a göre 1.500 pound altın ödeyerek Rus hükümdarı Bulgaristan'a kuzeyden saldırmaya teşvik edilmişti.³⁹ İmparator, bu iş için Bizans'ın Kırım'daki toprağı olan Kherson Strategosu'nun oğlu olan Kalokyros'u Kiev'e göndermişti.⁴⁰ II. Nikephoros Phokas'ın Svyatoslav'dan yardım istemesi olağandışıydı, zîra Peçenekler bu tür görevler için kullanılıyordu. Svyatoslav'ın Bulgaristan seferinin arka plânını ve kronolojisine dair soruları inceleyen tarihçi A. S. Stokes, bu hareketin yakın zamanda Hazar Hanlığı'nı yok eden Svyatoslav'ın dikkatini Bizans'ın Kırım'daki toprağı olan Kherson'dan uzaklaştırmanın ikinci bir sebep olduğunu öne sürmüştür.⁴¹

37 Stephenson, *a. g. e.*, s. 47.

38 Stephenson, *a. g. e.*, s. 48.

39 Diyakoz Leon (Leo the Deacon), *The History of Leo the Deacon: Byzantine Military Expansion in the Tenth Century*, İngilizce çev. Alice-Mary Talbot & Denis F. Sullivan, Dumbarton Oaks Studies, Washington 2005, s. 111-112.

40 Tarihçiler Ioannes Skylitzes ve Diyakoz Leon'a göre Kalokyros, bir Kherson bir strategosu'nun oğluydu. 967 veya 968'de II. Nikephoros ona patrikos unvanını verdi ve onu Bizans'ın savaşta olduğu Birinci Bulgar İmparatorluğu'nun işgâlini başlatmasını ikna etmek için onu Svyatoslav'a gönderdi. Kalokyros, Svyatoslav'a seferin maliyeti için 15.000 pound altın ödeyecekti. Bkz: Diyakoz Leon (Leo the Deacon), *a. g. e.*, s. 128; Ioannes Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History 811-1057*, İngilizce çev. John Wortley, Cambridge University Press, Cambridge 2010, s. 269-270.

41 A. D. Stokes, "The Balkan Campaigns of Svyatoslav Igorevich", *The Slavonic and East European Review*, Vol. XL, No: XCV, London 1962, s. 466-496.

Kiev Knezi Svyatoslav'ın Bulgaristan'ı İşgâli: Balkanlar'da Bizans-Rus Mücadele ve Rusların Balkanlardan Atılması

Svyatoslav, İmparator II. Nikephoros Phokas'ın davetini hoşnutlukla kabul etmiş ve 968 yılının Ağustos ayında komutasındaki ordusu ile beraber Tuna'yı geçerek Bulgar topraklarına girmişti. Dorostolon'da (Silistre) yapılan savaşta Kiev Knezi 30.000 kişiden oluşan Bulgar ordusunu mağlup etmeyi başarmış ve Dobruca'nın büyük bir bölümünü işgâl etmişti. Buna ilâveten Svyatoslav, Bulgaristan'ın kuzeydoğusundaki 80 kasabayı da ele geçirerek buraları yağmalamıştı. Rus ordusunun işgâl haberini alan Bulgar Çarı Petro ise geçici bir süre felç olmuştu; zîra göndermiş olduğu ordunun Rusları durduracağından emindi. Ruslar kışı Preslav'da geçirirken Bulgarlar ise Dorostolon Kalesi'ne çekilmek mecburiyetinde kalmışlardı.⁴² Ancak *Nestor Kroniği*'ne göre ertesi yıl Peçeneklerin Kiev üzerine yaptıkları saldırıların haberini alan Svyatoslav bölgeden ayrılınca Peçenekler, Bizanslılar ya da Bulgarlar tarafından kışkırtılmıştı.⁴³ Çar Petro, ülkesinin işgâli üzerine vakit kaybetmeden İstanbul'a yeni bir elçi heyeti yollamış ve İmparator II. Nikephoros önceki tavrının aksine bu kez Bulgar elçilerini büyük bir ihtimamla karşılamıştı. Fakat Bulgarların bulunduğu müşkül durumdan ziyadesiyle memnun olan imparator, Çar Petro'nun haklarından feragat ederek yerine oğlu Boris'in geçmesini ve iki genç imparator adayı Basil ve Konstantinos'un Boris'in kızlarıyla evlenmelerini istemişti.⁴⁴ II. Nikephoros Phokas'ın plânı çok iyi işlemiş ve Bulgarların gücü kırılarak Bizans'a karşı bir tehdit unsuru olmaktan son derece uzak kalmışlardı. Muhtemelen imparatorun aklında Bulgarları doğrudan imparatorluğa bağlama fikri yatmaktaydı. Ancak imparatorun gözden kaçırdığı bir şey vardı ki Kiev Knezi Svyatoslav da en az kendisi kadar kurnaz ve az ile yetinmeyecek kadar ihtiraslı bir hükümdardı.

969 yılında Bulgar Çarı I. Petro çekildiği manastırda vefat etmiş ve yerine Bizans'ın velâyetinden serbest bırakılan Çar II. Boris (969-971) geçmişti. Yeni Bulgar Çarı, Svyatoslav'ın yokluğunu fırsat bilerek hâkimiyeti altına almıştı. İmparator II. Nikephoros Phokas ise yürürlüğe koyduğu plânının bu zamana kadar işe yaramasının keyfini sürmekteydi. Ancak işler Kiev Knez'inin Bizans tarafından Ruslara karşı kullanılan Peçenek tehlikesini bertaraf ederek yeniden bu verimli ve zengin Bulgar topraklarında görünmesiyle birden bire değişmişti. Zîra *Nestor Kroniği*'ne göre Svyatoslav Tuna toprakları için şunları söylüyordu: "*Kiev'de olmak benim için bir zevk değil, ancak Tuna'daki Preslav'da yaşayacağım. Bu benim topraklarımların merkezi olacak; çünkü orada tüm iyi şeyler akıyor: Bizanslılardan altın, değerli kumaşlar, şaraplar ve birçok çeşit meyve; Çekler ve Macarlardan gümüşler, atlar ve Ruslardan kürkler, balmumu, bal ve köleler.*"⁴⁵ Nitekim Svyatoslav'ın bu konuda cesaretlendiren Bizans tacına göz diken eski Bizans elçisi Kalokyros olmuş ve Kiev Knezi, Peçenekleri yendikten sonra yokluğunda

42 Dimitri Obelensky, *The Byzantine Commonwealth: Eastern Europe, 500-1453*, Praeger, California 1971, s. 128; Stephenson, a. g. e., s. 48.

43 *The Russian Primary Chronicle Laurentian Text*, s. 85-86.

44 Fine, a. g. e., s. 182-183.

45 *The Russian Primary Chronicle Laurentian Text*, s. 86.

ülkesini yönetmesi için bir niyâbet heyeti oluşturarak rotasını yeniden güneye çevirmişti.⁴⁶ 969 yazında, Svyatoslav müttefik Peçenek ve Macar birliklerinin de eşlik ettiği ordusuyla Bulgaristan'a dönmüştü. Onun yokluğunda Preslav II. Boris tarafından geri kazanılmış ve Bulgarlar Ruslara karşı kararlı bir şekilde şehri savunmuştu. Ancak Svyatoslav nihâyetinde muvaffak olarak burayı ele geçirmişti. Daha sonra II. Boris ve Roman teslim olmuş ve Ruslar Dorostolon ile Bulgaristan'ın başkenti Preslav'a garnizonlar yerleştirerek doğu ile birlikte Kuzey Bulgaristan'ı hızla kontrol altına almışlardı. Orada II. Boris, Svyatoslav'ın vasisi olarak ikâmet etmeye ve sembolik otoritesine Kiev Knezi'nin vasalı olarak devam etmişti. Mamafih II. Boris'in varlığı Bulgarların Rus hâkimiyetine olan kızgınlığı ve tepkisinin azaltılması için kullanılan bir figürden biraz daha fazlasıydı. Zîra Svyatoslav, Bulgar desteğini almakta gayet başarılıydı. Nitekim Kiev Knezi, vermiş olduğu ganimet umutları ve Bizans karşıtlığıyla cesaretlendirdiği Bulgarları ortak bir Slav mirasıyla cezbederek ordusuna katmıştı. Öte yandan Rus hükümdarının kendisi yeni tebaasını yabancılaştırmamaya dikkat etmiş ve ordusunun kırsal bölgeleri yağmalamasını ya da barışçıl bir şekilde teslim olan şehirleri talan etmelerini yasaklamıştı.⁴⁷ Böylece Nikephoros'un plânı tam tersi şekilde gelişmişti. Zayıf bir Bulgaristan yerine imparatorluğun kuzey sınırında yeni ve savaştı bir ulus yerleşmiş ve ayrıca Svyatoslav güneye yani Bizans'a ilerlemeye devam etme niyetini açıkça göstermişti. İmparator her ne kadar Bulgarların Ruslara karşı savaşı sürdürmelerini sağlamaya çalışsa da önerileri dikkate alınmamıştı. Akabinde 11 Aralık 969'da İmparator II. Nikephoros bir saray darbesinde öldürülmüş ve yerine Balkanlardaki durumla başa çıkma görevini üstlenen I. Ioannes Çimiskes (969-976) geçmişti. Yeni imparator, müzakereleri başlatarak Svyatoslav'a elçiler göndermişti. Rus hükümdarı, İmparator I. Ioannes'in Balkan topraklarından çekilmesini talep etmiş ve Bizans'ın Avrupa topraklarını kendisine terk ederek Küçük Asya'ya çekilmesi konusunda ısrar etmişti.⁴⁸

Kiev Knezi ile başlatılan müzakerelerin sonuçsuz kalması savaşı kaçınılmaz bir hâle getirmişti. İmparator I. Ioannes Çimiskes ilk iş olarak İstanbul'u koruyan surların bakım ve onarımı için talimat vermişti. Esasında İstanbul yüzyıllardır çeşitli barbar kavim ve toplulukların saldırısına maruz kalmış; ancak bu saldırılar surların geçilmez oluşu ve coğrafyanın verdiği avantajla bertaraf edilmişti. Fakat Ruslar farklıydı; Baltık Denizi'nden Balkanlara kadar uzanan bu savaştı özellikleriyle tanınmış halk, imparatorlukta büyük bir endişe uyandırıyor. İmparator, sefelinin büyük katkısıyla oluşturulan yüksek rütbeli ve birinci sınıf generallerine güveniyordu. Nitekim imparatorluk bu kabiliyetli ve güçlü komuta sınıfıyla doğuda Araplara karşı yüzyıllar sonra üstünlük sağlamıştı. Başşehirde kalmaya karar veren I. Ioannes Çimiskes, Bulgaristan'da Ruslara karşı mücâdele etmesi için kayınbiraderi ve yakın dostu Bardas Skleros ile birlikte Petros Phokas'ı görevlendirip bunlara gerekmedikçe Ruslarla savaşmama emri

46 Ioannes Skylitzes; *a. g. e.*, s. 275; Ioannes Zonaras, *Tarihlerin Özeti*, Türkçe çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008, s. 15.

47 Fine, *a. g. e.*, s. 185-186.

48 Obelensky, *a. g. e.*, s. 129; Mark Whittow, *The Making of Byzantium 600-1025*, University of California Press, California 1996, s. 292; John Haldon, *The Byzantine Wars*, Arcadia Press, Gloucestershire 2001, s. 97.

vermişti. İmparator, düzen ve disiplinden yoksun Rus ordusunu korkutmak ve geri çekilmeye zorlamak için imparatorluk ordusundaki birliği Trakya'ya göndermişti. Balkan topraklarından İstanbul düzlüklerine inerek imparatorluğu ele geçirme niyetinde olan Svyatoslav beraberindeki Macar ve Peçenek birlikleriyle ordusunu takviye etmiş ve bunlara tüm eski ayrıcalıklarının yanı sıra paganizme geri dönme vaatlerinde bulunmuştu. Knez'in kendisi de annesi Olga'ya rağmen Hıristiyanlığı kabul etmemiş ve eski pagan geleneklerine sadık kalmıştı.⁴⁹

İmparatoru temsilen Trakya'ya gönderilen başkomutan Bardas Skleros önce Edirne'ye (Adrianopolis) kadar ilerlemiş ardından düşmanın yaklaşmasıyla geri çekilmişti. Skleros'un izlemiş olduğu strateji gereği düşmana geri çekilme izlenimi vererek onları önceden hazırlanan tuzağa çekmişti. Öte yandan Patrikios Ioannes Alakas idaresindeki Bizans süvari birliği de aynı taktiği uygulamış ve üç bölüm hâlinde ilerleyen Rus ordusunun Peçeneklerden oluşan üçüncü grubu tuzağa düşerek neredeyse tamamen imha etmişlerdi.⁵⁰ Orduların sayısı hususunda her ne kadar dönemin ana kaynakları mübalâğalı rakamlar verse de Svyatoslav komutasındaki Rus gücü kabaca 50.000 civarlarında iken Bizanslıların sayısı 12.000 kadardı.⁵¹ 970 yılının Mart ayında iki ordu Edirne ve İstanbul yolunun güzergâhındaki Arkadiopolis (Lüleburgaz) civârında karşılaşmıştı. Bizanslılar ve Rusların ilk defa açık bir alanda karşı karşıya geldikleri bu savaşta iki taraf, amansız ve kanlı bir çarpışmaya girişmişti. Muharebenin sonucunda Rusları mağlup etmeyi başaran Bizanslılar zafer naraları atarken Ruslar tam anlamıyla felâketi yaşamıştı. Kiev Knezi Svyatoslav kılıç artığı adamlarıyla birlikte Bulgaristan'a dönmek zorunda kalırken bir yıl boyunca hücum etmeye cesaret edemeyecekti.⁵²

Bardas Skleros'un Trakya'da Ruslara karşı mücadele ettiği sırada İstanbul'da otoritesini sağlamlaştırmaya çalışan imparator, gelen haberlerin hoşnutluğuyla Ruslara son darbeyi vurmak için hazırlıklarına devam etmekteydi. Nitekim 971 yılının ilkbaharında hazırlıklarını tamamlayan imparator, bizzat Bulgaristan'a tevcih ederek Svyatoslav'ı bölgeden atma niyetindeydi. Ancak işler I. Ioannes Çimiskes'in istediği gibi gitmemiş tam da bu sırada selefinin yeğeni Bardas Phokas Kayseri'de (Caesarea) *basileios*⁵³ ilân edilmişti. Şarkta tahtına doğrudan tehdit oluşturan bu haber üzerine imparator derhâl Trakya'daki en güvendiği kumandanı Bardas Skleros'u beraberindeki birlikleriyle Kayseri'ye göndermişti.⁵⁴ Zîra doğudaki tehdit Svyatoslav'a nazaran daha büyük bir ciddiyet teşkil ediyordu. Yaklaşık bir yıl süren Bardas Phokas'ın tahtı ele geçirme girişimi bertaraf edildikten sonra İmparator I. Ioannes Çimiskes, dört gözle beklediği Bulgaristan seferine yeniden yürürlüğe koyma imkânını bulabilmişti. İmparator, İstanbul'da geçirdiği bu süre zarfında Karadeniz'deki donanmasının hazırlanması,

49 *The Russian Primary Chronicle Laurentian Text*, s. 84; Kurat, *a. g. e.*, s. 24.

50 Ioannes Skylitzes; *a. g. e.*, s. 275-81; Ioannes Zonaras, *a. g. e.*, s. 16; Norwich, *a. g. e.*, s. 177.

51 Norwich, *a. g. e.*, s. 177; Hupchick, *a. g. e.*, s. 232-236.

52 Stephenson, *a. g. e.*, s. 51-55; Norwich, *a. g. e.*, s. 178; Hupchick, *a. g. e.*, s. 236.

53 Yunan kökenli bir kelime olan Basileios, "kral" anlamına gelir ve Bizans tarihinde imparatorlar için sıkça kullanılmıştır. . Bkz.: Alexander Kazhdan, "Basil", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, I, 259-260.

54 Ioannes Zonaras, *a. g. e.*, s. 17; Ostrogorsky, *a. g. e.*, s. 273; Norwich, *a. g. e.*, s. 178-179; Gregory, *a. g. e.*, s. 269.

ordunun ihtiyaçlarının sağlanması ve tedbiri için gayret sarf etmişti.⁵⁵ İmparatorun Ruslara karşı yapmak istediği seferde başarısızlığa uğramamak için bütün tedbirleri alarak hazırlıklarını dikkatle yürüttüğü anlaşılmaktadır. Zîra İmparator I. Ioannes Çimiskes, olası bir mağlubiyetin Rusları İstanbul kapılarına getireceğinden endişelenmekteydi.

Bizans İmparatoru, isyan hareketinin patlak vermesinin ardından Kiev Knezi'nin imparatorluğun bu durumundan yararlanarak Trakya kırsallarını yağmalamasından çekinse de Svyatoslav, Arkadiopolis'te aldığı darbenin ardından hâlen toparlanamamıştı. Dolayısıyla, İmparator Ioannes Çimiskes yapacağı Bulgaristan seferiyle bu duruma son noktayı koymakta kararlıydı. Ruslar, Bulgar başkenti Preslav ve Aşağı Tuna'da büyük kalelerin ele geçirilmesinin ardından Haemus Dağları'nın (Koca Balkan Dağları) kuzeyine çekilmişlerdi. Fakat dağ geçitlerini kontrol altına alamayan Ruslar bir Bizans stratejisinin kurbanı olmuşlardı. İmparator, 972 yılındaki paskalyadan bir hafta önce İstanbul şehrinden yola çıkmış ve Edirne'deki Skleros'tan geriye kalan ordu kuvvetleriyle birleşerek maiyetindeki kuvvetleriyle Hameus Dağları'na giderek Preslav'a kadar herhangi bir zorlukla karşılaşmaksızın hızla ilerlemişti. Nitekim imparatorun İstanbul'da paskalya kutladığını düşünen Svyatoslav herhangi bir savunma önlemi almamıştı. Bununla birlikte Preslav'a vardığında savunmasız Rus garnizonunu gören imparator, vakit kaybetmeksizin Rusları gafil avlamak niyetiyle hücumla geçmişti. Fakat uzun süren şiddetli çarpışmalar sonucu iki taraf da birbiri üzerinde üstünlük sağlayamamış ve I. Ioannes Çimiskes son çare olarak bizzat kendi eğitip donattığı *Ölümsüzler Ordusu*'nü Rusların üzerine salmıştı. Bunun neticesinde saldırıya karşı koyamayan garnizon Sphangel komutasındaki Rus garnizonu kaçmaya başlasa da birçoğu şehre varamadan bu ordu tarafından katledilmişti. Kentin surlarına ulaşan İmparator I. Ioannes Ruslara teslim olma çağrısında bulunmuş ancak teklifi geri çevrilmişti. Bunun üzerine şehri kuşatma altına alan I. Ioannes Çimiskes, şehre mancınıklarla ağır taşlar ve Grek Ateşi atma emrini vermişti. Rusların direnci karşısında imparator kent surlarını ateşe vererek içerideki tüm Rusları canlı canlı yakmış ve kaçmaya çalışanları da öldürmüştü. Şehirde esir tutulan Bulgar Çarı II. Boris ve ailesi ise sâlimen kurtarılarak himâye altına alınmıştı.⁵⁶

Preslav'da gelişen olaylar neticesinde Svyatoslav tarafını bir paniklemiş ve Kiev Knezi çareyi Tuna Nehri'ndeki ana liman olan Silistre'ye kaçmakta bulmuştu. Bizans İmparatoru, Svyatoslav'ın kaçtığı haberini almış ve onunla yüzleşmek için Dorostolon'a baskın hazırlıklarına girişmişti. Ancak Ruslar yerel bir ayaklanmadan korkarak önde gelen 300 Bulgar'ı idam etmişlerdi.⁵⁷ Ayrıca Svyatoslav Uzun bir kuşatmadan korkan Svyatoslav, imparatorluk filosu-

55 Norwich, *a. g. e.*, s. 181; Hupchick, *a. g. e.*, s. 234-235; Stokes, *a. g. m.*, *The Slavonic and East European Review*, 466-496.

56 Diyakoz Leon (Leo the Deacon), *a. g. e.*, s. 175-180; Ioannes Skylitzes; *a. g. e.*, s. 271-298; Ioannes Zonaras, *a. g. e.*, s. 18-19; Fine, *a. g. e.*, s. 186; Tredgold, *a. g. e.*, s. 509; Stephenson, *a. g. e.*, s. 52; Norwich, *a. g. e.*, s. 182; Hupchick, *a. g. e.*, s. 234-235; Stokes, *a. g. m.*, *The Slavonic and East European Review*, 466-496.

57 Stephenson, *a. g. e.*, s. 52; Hupchick, *a. g. e.*, s. 239; Stokes, *a. g. m.*, *The Slavonic and East European Review*, 466-496.

nun Tuna Nehri'ne doğru ilerlediğinin farkındaydı. 23 Nisan 971'de Silistre'ye varan imparatora karşı kuvvetlerini toplayan Svyatoslav, şehrin önündeki bir tarlada konuşlanmış muharebeye hazır konumdaki ordusuyla I. Ioannes Çimiskes'i karşılamıştı. Uzun ve şiddetli bir mücadeleden sonra, Bizans İmparatoru ağır katafraktlı süvâriilerin ilerlemesini emretmişti. Bu saldırı karşısında Rusların safları hızla kırılmış ve askerler doğrudan Silistre Kalesi'ne kaçmışlardı. Kaleyi yaklaşık üç ay kuşatma altına alan Bizans ordusu aynı zamanda şehrin kara ve deniz yolu ulaşımını da engellemişti. Ruslar her ne kadar bu kuşatmayı kırmak için bir takım hilelere başvursa da başarılı olamamıştı. Nihayetinde yeniden savaş başlamış ve bu üç perdeden oluşan şiddetli çarpışmalar Bizans zaferiyle sonuçlanarak Ruslar teslim olmaya zorlanmıştı.⁵⁸

Rus Knezi, İmparator'dan barış istemek zorunda kalmıştı. Antlaşmaya göre; Rus ordusunun bölgeden ayrılmasına izin verilmiş ve aldıkları esirler ise serbest bırakılmıştı. Ticaret hakları bir daha asla imparatorluk topraklarına saldırmama koşuluyla yeniden teyit edilmişti.⁵⁹ Bununla birlikte Bizanslılar, Ruslara gizli bir tuzak hazırlamıştı ve İstanbul'dan gönderilen elçiler vasıtasıyla Peçeneklerle ittifak kurmuştu. Rus Knezi'nin Kiev'e dönmekte olduğu haberini alan Peçenekler, Svyatoslav'ın Dinyeper Nehri'ne yaklaşmakta olduğu sırada kalabalık bir orduyla Ruslara hücum etmişti. Bağlantıları kesilen Rus ordusu Dinyeper dirseğinde kışlamak zorunda kalarak kısıtlı imkânlar içerisinde büyük bir sıkıntı çekmişti. 973 yılı ilkbaharında Dinyeper'i geçerek Kiev'e doğru yola çıkan Kiev Knezi'nin etrafı Peçenekler tarafından sarıllarak ordu ile birlikte imha edilmişti. Peçenek başbuğu Küre, Knez'in kafatasından ziyafetlerde kullanılmak üzere bir şarap maşrapası yaptırmıştı.⁶⁰ Kiev'e ise yalnızca Svyatoslav'dan önce hareket eden küçük bir Rus kıtası varabilmişti.

İmparator I. Ioannes Çimiskes Dorostolon'u terk etmeden önce şehrin adını kendisiyle omuz omuza çarpıştığına inandığı bir azizin adını vererek Theodoropolis olarak değiştirmişti.⁶¹ Daha sonra kendisine katılan Çar II. Boris ve ailesiyle birlikte İstanbul'a doğru yola çıkmıştı. İmparator kazandığı bu büyük zaferle birlikte giderek güçlenen Kiev Ruslarını bir daha geri dönmek üzere Balkanlardan atmakla kalmamış aynı zamanda Bulgaristan'ı doğrudan imparatorluk topraklarına katarak I. Bulgar İmparatorluğu'na son vermişti. Öte yandan Bulgar Patrikliği feshedilerek kontrol ettiği tüm piskoposluklar da yeniden Ayasofya'ya bağlanmıştır. Dolayısıyla, Bulgar Çarı I. Simeon döneminden itibaren Tuna'nın kuzeyinden Adriyatik'e kadar uzanan ve imparatorluğa doğrudan tehdit oluşturup hatta vergiye bağlayan Bulgaristan'a boyun eğdirilmişti. Kiev'in alınmasıyla birlikte Karadeniz'in kuzeyinde giderek güçlenen Rusların İstanbul'u Tsargrad yapma hayalleri de bir daha gerçekleşmemek üzere nihayete ermiştir.

58 Diyakoz Leon (Leo the Deacon), *a. g. e.*, s. 180-200; Ioannes Skylitzes; *a. g. e.*, s. 271-298; Ioannes Zonaras, *a. g. e.*, s. 19-23.

59 *The Russian Primary Chronicle Laurentian Text*, s. 89-90; Diyakoz Leon (Leo the Deacon), *a. g. e.*, s. 199-200; Ioannes Skylitzes, *a. g. e.*, s. 293-294; Ioannes Zonaras, *a. g. e.*, s. 22-23; Kurat, *a. g. e.*, s. 26; Hupchick, *a. g. e.*, s. 239-240; Stokes, a. g. m., *The Slavonic and East European Review*, 466-496.

60 *The Russian Primary Chronicle Laurentian Text*, s. 90.

61 Diyakoz Leon (Leo the Deacon), *a. g. e.*, s. 200; Ioannes Zonaras, *a. g. e.*, s. 22

II. Nikephoros Phokas'ın Ioannes Çimiskes'in omuzlarına yüklediği Rus tehdidi imparatorluğun üstünlüğünü kesin olarak kabul ettirdiği bir sefer olarak tarihe geçmiştir.

Sonuç

VII. yüzyılda Baltık Denizi'nin kuzeyinde balıkçılık ve kürk ticareti ile uğraşan İskandinav kökenli bir halk olan Ruslar, IX. yüzyıl itibarıyla Volga ve Dinyeper Nehri arasındaki topraklara inerek bölgedeki Slav, Fin ve diğer Türkî topluluklarla etkileşimde bulunmuşlardır. Rusların XI. yüzyıldan itibaren bölgede yaptıkları akınlar ve faaliyetler dönemin en güçlü siyasî otoritelerinden biri olan Hazarları devre dışı bırakmış ve Rusların güneye inmelerine vesile olmuştur. Nitekim Rurik döneminde Kiev ele geçirilmiş ve Prens Oleg döneminde şehir Rusların merkezi olarak tarihte kurulan ilk Rus devleti olan Kiev Knezliği doğmuştur. Rusların Karadeniz'in kuzeyinde hâkim bir güç hâline gelmeleri kaçınılmaz bir surette Bizanslılarla temaslarda bulunmalarına sebep olmuş ve Ruslar belirli aralıklarla niyetlerini imparatorluğun Karadeniz kıyılarına çıkarma yaparak göstermişlerdir.

VII. yüzyılda Balkanlar üzerine akan Slav göçleri ve doğuda Müslüman Arapların saldırılarına maruz kalan Bizans İmparatorluğu, kuzeyden gelen bu yabancı halk karşısında pek de bir şey yapamamıştır. Verilen ticarî imtiyazlar ve Rusların doğrudan imparatorluk topraklarına yaptıkları çıkarmalar neticesinde çaresiz kalan imparatorluk, Ruslara karşı dinî ve kültürel nüfuz kartını kullanmak zorunda kalmıştır. Nitekim Kiev Rusya'sının en önemli sınırlarından biri olan Olga bizzat İstanbul'da vaftiz edilerek Ortodoks inancını benimsemiş ve Bizans'ın Ruslar üzerindeki kültürel hegemonyasının tohumları atılmıştır. Ancak 963 yılında tahta çıkan İmparator II. Nikephoros Phokas döneminde imparatorluğu uzun zamandır uğraştıran Bulgarlara karşı Kiev Knezi Svyatoslav bölgeye bizzat Bizans tarafından davet edilmiştir. Baltıkların kuzeyinden Karadeniz kıyılarına uzanan hâkimiyet alanıyla Ruslar, imparatorluk tarafından hafife alınmıştır. II. Nikephoros'un attığı bu adım imparatorluğun kaderini büyük ölçüde etkileyerek Bulgarlardan daha ciddi bir rakip ortaya çıkarmıştır. Ancak İmparatorluk bu esnada yüzyıllardır savunma durumunda olduğu Araplara karşı doğuda başarılar kazanmaya başlamış ve Antakya gibi Hıristiyanlık açısından önemli bir merkez Bizans sınırlarına dâhil edilmiştir. Askerî açıdan daha mağrur ve kudretli olan imparatorluk I. Ioannes Çimiskes gibi askerî asalet sınıfından gelen bir imparatorun da varlığı ile Rus tehlikesini bertaraf etmiştir.

Rusların güneye inerek İstanbul'u Tsargrad yapma girişimleri gelecekteki yegane siyasî hedeflerinden biri olmuştur. Nitekim Knez Svyatoslav'ın devletin merkezini Preslav'a taşımak istemesi ve sonraki hedefine İstanbul'u oturtması bunun göstergesidir. Ayrıca Rusların bu girişimi gelecekte Osmanlı İmparatorluğu'nu da hedef alan sıcak denizlere inme ve İstanbul'a hâkim olma gayesinin köklü bir geçmişe dayandığının göstergesidir.

Batıdan gelen pek çok göçebe kavim Bizans için tehlike arz etse de Ruslar bunlar içerisinde disiplinli ve düzenli ordularıyla büyük bir tehditti. Ancak İmparator I. Ioannes Çimiskes, Svyatoslav önderliğindeki Rusları bertaraf ederek askerî olarak sefeli ile yükselmeye başla-

yan imparatorluğun istikrarını sürdürmüş ve I. Bulgar İmparatorluğu'na son vererek uzun bir sürenin ardından Balkanlarda Bizans'ı yeniden hâkim güç yapmayı başarmıştır.

EKLER

EK 1: Kiev Knezi I. Svyatoslav'ın Tuna kıyısında İmparator I. İoannes Çimiskes ile buluşması
Klavdiy Vasiliyevich Lebedev (1852-1916) - Rus ressam

EK 2: Çar I. Simeon döneminde I. Bulgar İmparatorluğu

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Bibliyografya

Amasralı Aziz George (George of Amastris), *The Life of St. George of Amastris*, İngilizce çev. David Jenkins, University of Notre Dame, Notre Dame 2001.

Blöndal, Sigfus, *The Varangians of Byzantium*, Cambridge University Press, Cambridge 1979.

Brink, Stefan, *The Viking World*, Routledge, Abingdon 2008.

Cutler, Anthony, "Cherson", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, I, 418-419.

Cutler, Anthony, "Varangians", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. Alexander P. Kazhdan, Oxford University Press, Oxford 1991, III, 2152.

Diyakoz Leon (Leo the Deacon), *The History of Leo the Deacon: Byzantine Military Expansion in the Tenth Century*, İngilizce çev. Alice-Mary Talbot & Denis F. Sullivan, Dumbarton Oaks Studies, Washington 2005.

Duczko, Władysław, *Viking Rus: Studies on the Presence of Scandinavians in Eastern Europe*, Brill, Leiden 2004.

- Eckhart, F., *Macaristan Tarihi*, Türkçe çev. İbrahim Kafesoğlu, TTK, Ankara 2010.
- Fine, Jr., John V. A., *The Early Medieval Balkans*, University of Michigan Press, Michigan 1991.
- Golden, P. B., "Rūs", in: *Encyclopaedia of Islam*, Ed. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, C. III, Leiden 1995, 618-629.
- Gregory, Timothy E., *Bizans Tarihi*, YKY, İstanbul 2018.
- Haldon, John, *The Byzantine Wars*, Arcadia Press, Gloucestershire 2001.
- Haldon, John, *Warfare, State and Society in Byzantine World, 565-1204*, Routledge, London 1999.
- Hupchick, Dennis P., *The Bulgarian-Byzantine Wars for Early Medieval Balkan Hegemony*, Springer, Pennsylvania 2017.
- Ioannes Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History 811-1057*, İngilizce çev. John Wortley, Cambridge University Press, Cambridge 2010.
- Ioannes Zonaras, *Tarihlerin Özeti*, Türkçe çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008.
- Kazdhan, Alexander, "Basil", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, I, 259-260.
- Kazdhan, Alexander, "Basileopator", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, I, 263-264.
- Kazdhan, Alexander, "Theme", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, III, 2034-2035.
- Koçu, Reşad Ekrem, "Adalar", *İstanbul Ansiklopedisi*, I, 205-209.
- Kurat, Akdes Nimet, *Peçenekler*, TTK, Ankara 2016.
- Kurat, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, TTK, Ankara 1987.
- Leong, Albert, *The Millennium: Christianity and Russia (A.D. 988-1988)*, St. Vladimir's Seminary Press, New York 1990.
- Logan, F. Donald, *The Vikings in History*, Routledge, London 1993.
- Melnikova, Elena, "The Varangian Problem: Science in the Grip of Ideology and Politics", *Russia's Identity in International Relations: Images, Perceptions, Misperceptions*, Routledge, Abingdon 2013.
- Norwich, John Julius, *Bizans: Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, Kabcacı Yayınları, İstanbul 2013.
- Obelensky, Dimitri, *The Byzantine Commonwealth: Eastern Europe, 500-1453*, Praeger, California 1971.
- Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, Türkçe çev. Fikret İşıltan, TTK, Ankara 2011.
- Plokhy, Serhii, *The Origins of the Slavic Nations Premodern Identities in Russia, Ukraine, and Belarus*, Cambridge University Press, Cambridge 2006.
- Pritsak, Omeljan, "The Origin of Rus'", *The Russian Review*, Vol. XXXVI, No: III, Kansas 1977, 249-273.
- Pritsak, Omeljan, Pechenegs, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, III, 1613.
- Raffensperger, Christian, "The Place of Rus' in Medieval Europe", *History Compass*, C. XII S. XI, London 2014.
- Runciman, Steven, *A History of the First Bulgarian Empire*, G. Bell & Sons, London 1930.
- Shepard, Jonathan, *The Origins of Rus' (c. 900-1015)*, Cambridge University Press, Cambridge 2006.
- Sophoulis, Panos, *Byzantium and Bulgaria 775-831*, Brill, Leiden & Boston 2011.
- Stephenson, Paul, *Byzantium's Balkan Frontier*, Cambridge University Press, Cambridge 2004.
- Stokes, A. D., "The Balkan Campaigns of Svyatoslav Igorevich", *The Slavonic and East European Review*, Vol. XL, No: XCV, London 1962, s. 466-496.
- The Russian Primary Chronicle Laurentian Text*, İngilizce trc. & ed. Samuel Hazzard Cross & Olgerd P. Sherbowitz-Wetzor, The Medieval Academy of America, Massachusetts 1953.
- Treadgold, Warren, *A History of Byzantine State and Society*, Stanford University Press, California 1997.

- Vasiliev, Alexander A., *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Türkçe çev. Tevabil Alkaç, Alfa Yayınları, İstanbul 2015.
- Vasiliev, Alexander A., *The Russian Attack on Constantinople in 860*, Cambridge Mass, Cambridge & Massachusetts 1946.
- Whittow, Mark, *The Making of Byzantium 600-1025*, University of California Press, California 1996.
- Zakharii, Roman, *The Historiography of Normanist and Anti-Normanist theories on the origin of Rus': The Historiography of Normanist and Anti-Normanist theories on the origin of Rus' A review of modern historiography and major sources on Varangian controversy and other Scandinavian concepts of the origins of Rus'*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, The University of Oslo, 2002.